

Dobyli svět

Po léta mne zajímala a dojímala skutečnost, že jsme z Čech a Moravy dodali světu stovky osobností, které hudební dění poznamenaly zásadním způsobem jako skladatelé, interpreti či pedagogové a řada z nich je uznávána i po letech naší hudební současnosti. Některé bych chtěl připamatovat...

PŘIPRAVIL: JIŘÍ HLAVÁČ

JAN LADISLAV DUSÍK

V optice mého ohlédnutí je i klavírista, skladatel, vydavatel a pedagog Jan Ladislav Dusík, jehož život byl neuvěřitelně pestrý a střídal se v něm velké mezinárodní úspěchy s propady, po nichž mnohdy následovaly útoky před exekutory do jiných zemí. Byl za tím vždy jen souběh okolností, nebo i dobrodružná povaha? Kdo ví, patrně od obojího trochu. Začneme ale popořádku. Jan Ladislav Dusík pocházel z východních Čech. Narodil se o čtyři roky později než Mozart, v roce 1760, v Čáslavi jako první z osmi dětí manželů Dusíkových. Talent mu dodala genová dispozice i rodová hudební tradice učitelských a muzikantských předků z mlázovického rodu Vlachů a hlavně otec Jan Josef Dusík, o němž respektovaný anglický hudební badatel Charles Burney napsal: „Nejlepší varhaník, jakého jsem na svých cestách poznal.“ Po základní škole odešel Jan Ladislav Dusík na gymnaziální studia do Jihlavy, kde jej odborně vedl regenschori a ředitel kůru u piaristů Ladislav Špinar, rovněž jeho příbuzný. Potom studoval v jezuitském semináři v Kutné Hoře a nakonec i teologii a filozofii v Praze. Uvažoval o vstupu mezi duchovní cisterciáckého kláštera ve Žďáru nad Sázavou, ale pro svůj nízký věk byl odmítnut. Hudební sklony začaly navíc převažovat, a tak se rozhodl pro dráhu profesionálního klavíristy. Ta byla k jeho překvapení okamžitě úspěšná a záhy jako ceněný koncertní umělec procestoval celou Evropu a získal přitom mimořádné postavení a uměleckou

reputaci. Občas ovšem i kriminální pověst. V Rusku byl obviněn ze souhlasu se spiknutím proti carevně Kateřině II. a musel narychlo uprchnout, při Francouzské revoluci stál naopak na straně Bourbonů. Marii Antoinettě byl tak oddán, že jí věnoval jednu ze svých klavírních sonát, a prchat potom musel i z Francie.

Klavírista a skladatel Hanuš Bartoň, a v tom je paralela s naším protagonistou, se věnoval tvorbě Jana Ladislava Dusíka velmi cíleně a řadu jeho sólových a komorních skladeb natočil na hudební nosiče. A vím, že kromě jiných skladeb velmi oceňuje také Dusíkovu Klavírní sonátu f moll.

Životní běh výjimečného umělce Jana Ladislava Dusíka eskaloval i nadále. Po útěku z Paříže založil v Londýně hudební vydavatelství. Zažil úspěšný začátek, nicméně i tato etapa Dusíkova života skončila bankrotem a společenským flaskem. Dusík zmizel i z Anglie a započal další část svého života v Hamburku, kde se věnoval kompozici, pedagogické práci a opakovaně odtud vyjížděl na další koncertní turné. Na krátkou dobu se v roce 1802 vrátil i do Čech a navštívil přitom rodnou Čáslav. Tyto své osobní poznatky zúročil v rozsáhlém Klavírním kvintetu f moll, který mimochodem Hanuš Bartoň se členy Kvarteta Apollon a kontrabasistou Václavem Hoskovcem také nahrál.

Jan Ladislav Dusík, výjimečný a světem uznávaný umělec, se v závěru svého života usadil opět v Paříži a tam také v Odeonu uspořádal své poslední koncertní vystoupení. Krátce nato, v roce 1812, zemřel. Bylo mu dvaapadesát let. Jeho kompozice přetrvávají dodneška a stále se

hrají. Ve své době byl Dusík oblíbený pro melodičnost svých skladeb, ale v mnohém byl avantgardní. Modulace a chromatické postupy publikum nejednou zaskočily, nicméně Dusík zvládal nástrahu libivosti na straně jedné a nových hudebně-vývojových možností na straně druhé s velkou předvídavostí a osobitostí. Ve své době byl považován za jednoho z největších pianistů Evropy a nutno dodat, že na veřejnosti hrával výhradně své skladby. Ty uznával i velký reformátor klasicistní estetiky Ludwig van Beethoven. Řeknete si možná pochybovačně, kdo ví, jak to s jeho hrou bylo, ale máme zachovánu i charakteristiku jeho koncertního projevu, která pochází od skladatele Václava Jana Tomáška. Je z roku 1802, v němž Dusík koncertoval v konviktském sále v Praze a zahrál tam s orchestrem svůj Vojenský koncert.

„Jeho prsty se podobaly souboru deseti zpěváků, kteří předvedli naprosto vše, co si jejich vládce přál. Jeho přednes zůstává ve zpěvných větách ideálem pro umělecký výkon, jakého po něm ještě žádný klavírista nedosáhl.“

ALEXEJ FRIED

Mezi autory 20. století se objevuje řada umělců, které svět zná a ctí víc než my doma. Co je za tím? Někdy naše nevšimavost a jindy lidská skromnost. Významnou skladatelskou a aranžérskou osobností byl Alexej Fried. Ználi jsme se déle než tři desetiletí, a tak mohu podat osobní svědectví. V polovině 70. let se jeho skladby Slunovrat a Moravská svatba objevily na albu Orchestru Gustava Bromy a jméno Fried vletlo jako kometa mezi desítku nejlepších jazzových autorů, jak ji sestavil časopis Down Beat. Zdálo se, že absolvent pražské Akademie múzických umění ze skladatelských tříd Pavla Bořkove a Emila Hlobila výrazně prorazil. Zvláště když mu zanedlouho zahrála

Gotický koncert a Koncert pro lesní roh a orchestr se sólistou Peterem Dammem Drážďanská filharmonie, řízená šéfdirigentem Kurtem Masurem.

Osud Alexeje Frieda byl neuvěřitelně proměnlivý a politika v něm sehrála klíčovou roli. Vynikající skladatel a aranžér se po válečných zkušenostech v německých pracovních táborech orientoval až do roku 1968 výrazně levicově. Po srpnových událostech přišel zvrát a Fried reagoval zásadní změnou svých postojů a názorů. Východisko hledal v hudbě světových autorů — Stravinského, Hindemitha, Ellingtona — a také v různých žánrových syntézách. Jeho skladby hrály symfonické či komorní orchestry a soubory, ale i jazzové formace různého obsazení. Jak to šlo dohromady?

Zmíněná 60. léta přinesla výraznou snahu obohatit symfonický projev o prvky převzaté z jazzové, rockové, či dokonce taneční hudby. Alexej Fried to všechno ovládal. Měl aranžérské a skladatelské zkušenosti z řízení vlastního studentského orchestru Alex Boys i z poznatků svých někdejších spolužáků z brněnského gymnázia v Králově Poli — Gustava Bromy a Karla Krautgartnera. Od zmíněného období jej začaly hrát zavedené veličiny — Concertgebouw Orchestra, Big Band Köln, trumpetista Don Ellis, basklarinetisté Harry Sparnay, Eric Dolphy a samozřejmě také naše špička. Kocianovo kvarteto a Felix Slováček provedli doma i v zahraničí Guernicu — Kvintet pro smyčcové kvarteto a sopránový saxofon. Mimořádně, Alexej Fried skladbou veřejně demonstroval své rozpoložení člověka nesnášejícího jakoukoli formu násilí na jiných lidech. Byl v tom vyjádřen i onen avizovaný protest proti naší dvojí okupaci ve 40. a 60. letech. Alexeje Frieda jsem poznal jako člověka přátelského, čestného a mírumilovného. Byl ukázkou umělce ve znamení Vah.

Jak tedy získal postavení ve světovém měřítku a musel o ně bojovat tvrdými lokty?

V rámci Third Streamu — třetího proudu — byl už v 70. letech, spolu s Pavlem Blatným, přiřazen do společnosti Gunthera Schullera, George Russella, Clauda Bollinga či Johna Lewise ze slavného Modern Jazz Quartetu. Nicméně v postavení u nás to neznamenovalo vůbec nic. Bylo jen pár interpretů — vedle Felixe Slováčka a Kocianova kvarteta to byl Slovenský komorní orchestr Bohdana Warchala, Pražský komorní orchestr, Vladimír Válek, Symfonické orchestry hl. města Prahy FOK a SOČR, flétnistě Jiří Válek, Jiří Stivín a mnou tehdy vedený Barock Jazz Quintet. Nikomu to žádný komerční efekt nepřineslo, ale dáno nám to ke cti, protože šlo o potvrzení vyhraněného žánru a Friedových nevšedních tvůrčích kvalit. Jeho poslední dokončenou kompozicí je „Zeď nářků pro recitátora a symfonický orchestr“ z roku 2008. Napsal jsem mu do ní vstupní text, který je odvozený z bible. Alexej v době, kdy ji komponoval, takřka neviděl, nicméně se naučil ovládat speciální počítačový program a díky mnohonásobnému zvětšení každé noty sestavoval partituru. Nepředstavitelná práce, nicméně skladba je po mém soudu skvělá a friedovsky nápaditá. V premiéře ji ve Dvořákově síni představili Alfred Strejček, Symfonický orchestr Českého rozhlasu a dirigent Vladimír Válek. Za dva roky po uvedení opustil Alexej Fried hudební svět. Rozloučil se s ním svým stylem. Přemýšlivě, moudře a laskavě. ☐